

Για ποιους γράφει ο Πλάτων

(από το έργο του *Thomas A. Szlezák*
«Πώς να διαβάζουμε τον Πλάτωνα»)

[...] πολύ μεγάλη αξία θα είχε αν ήμασταν σε θέση να πούμε με βεβαιότητα για ποιο κοινό έγραφε ο Πλάτων. [...]

Δεσμευτική δήλωση εκ μέρους του Πλάτωνα σχετικά με το ερώτημα αυτό δεν υπάρχει, και ούτε θα έπρεπε κανείς να την περιμένει κανείς στο πλαίσιο της απόφασής του για συνεχή δραματοποίηση της έκθεσής του. Η δυνατότητα που μένει, επομένως, για μας είναι τα αναδρομικά συμπεράσματα που προκύπτουν από το περιεχόμενο και τον τόνο των διαλόγων.

Ωστόσο η εικόνα που προσφέρουν οι διάλογοι δεν είναι από την άποψη αυτή με κανέναν τρόπο ενιαία. Στο ένα άκρο μιας ευρείας κλίμακας δυνατοτήτων βρίσκεται ο σύντομος διάλογος *Κρίτων*: με τη συγκινητική του προσωποποίηση των νόμων, οι οποίοι προτρέπουν τον Σωκράτη να παραμείνει υπάκουος στην πατρίδα, και με την απουσία αξιολογής επιχειρηματολογίας

φαίνεται να γράφτηκε κατά κύριο λόγο για τον αμήνητο στη φιλοσοφία αναγνώστη, ο οποίος είναι προδιατεθειμένος υπέρ της νομιμοφροσύνης. Στο άλλο άκρο θα μπορούσε κανείς να τοποθετήσει τον *Τίμαιο*: ο διάλογος προσφέρει όχι μόνο μια βαθυστόχαστη θεωρία για τις αρχές της Φύσης, αλλά στο δεύτερο μέρος του και ιδιαίτερα εξειδικευμένα συμπεράσματα από διάφορους κλάδους της φυσικής· είναι προφανές ότι ένα τέτοιο έργο [...] μπορεί να προσληφθεί κατάλληλα κυρίως από τον ειδικό ή πάντως από τους ενδιαφερόμενους που έχουν μια ειδική προπαιδεία. Η απουσία της διαλογικής μορφής και η εν μέρει σκόπιμα σκοτεινή διατύπωση απαιτούν επιπλέον από τον αναγνώστη μεγάλη επιμονή. Αντοχή και μέγιστη οξυδέρκεια απαιτεί και το δεύτερο μέρος του *Παρμενίδη*, που εξελίσσεται βέβαια με ερωτήσεις και απαντήσεις, αλλά που με την έντονη προσήλωσή του στη λογική των αφηρημένων εννοιών «Ένα» και «Πολλά» συνειδητά αποφεύγει τη χάρη και τη ζωντάνια που χαρακτηρίζουν συνήθως τον Πλάτωνα.

Αυτό το δεύτερο μέρος του *Παρμενίδη* θέλει να είναι ένα είδος άσκησης (γυμνασία, *Παρμ.* 135d 7), για την οποία επιλέγεται ως συνομιλητής αυτού που διευθύνει τη συζήτηση ο νεότερος και πιο απλοϊκός από τους παρόντες. Νεαροί μαθητευόμενοι στη φιλοσοφία είναι οι συνομιλητές και στους ύστερους διαλόγους *Θεαίτητος*, *Σοφιστής*, *Πολιτικός* και *Φίληβος*, στους οποίους οι συζητήσεις έχουν –σε σύγκριση με τους πρώιμους διαλόγους– μια σχολική, επαγγελματική χροιά. Η διάσταση της μεθοδικής άσκησης τονίζεται και σε αυτά τα έργα (πρβ. Π.χ. *Πολιτικό* 285c-287a, μελέτη, «άσκηση» 286b 1).

Από αυτούς τους αποδέκτες των ερωτήσεων μέσα στον διάλογο θα μπορούσε κανείς να βγάλει συμπεράσματα για αυτούς στους οποίους απευθύνονται οι ίδιοι οι διάλογοι: οι διάλογοι αυτοί θα πρέπει λοιπόν να γράφτηκαν κυρίως για τους μαθητές στην Ακαδημία ως οδηγητικές ασκήσεις και ως βάση για τις συζητήσεις τους. Λόγω της προπαιδείας τους στην πλατωνική φιλοσοφία οι μαθητές ήταν σίγουρα σε θέση να λύσουν τα αινίγματα και τις απορίες του κειμένου και να συμπληρώσουν τις ελλειπείς τεκμηριώσεις. [...]

Ως εδώ φαίνεται σαν να έχουμε να κάνουμε με τρεις διαφορετικές ομάδες αποδεκτών: τους αμήτους, τους επιστημονικά ενημερωμένους και στους μαθητές του Πλάτωνα στην Ακαδημία. [...] Και ας μην το ξεχνούμε: Κανένας διάλογος δεν είναι χωρίς ενδιαφέρον για τον προχωρημένο στη φιλοσοφία, όπως και αντίστροφα κανένας διάλογος δεν τόσο απρόσιτος (με μοναδική εξαίρεση ίσως το δεύτερο μέρος του Παρμενίδη), ώστε να μην μπορεί να διαβαστεί επωφελώς έστω και από έναν αρχάριο.

Στον *Φαίδρο* ο Πλάτων εξηγεί ότι η αξία των καλύτερων γραπτών έργων (τα οποία ενγένηι δεν διαθέτουν και μεγάλη σοβαρότητα) έγκειται στο ότι λειτουργούν ως βοηθήματα της μνήμης για τον γνώστη (278a 1): ο φιλόσοφος γράφει, λέει ο Πλάτων, για να παίξει και για να ετοιμάσει για τα γεράματά του ένα μέσον για τη μνήμη – για τον ίδιο και για τον καθένα που ακολουθεί το ίδιο μονοπάτι (276d 1-4). Ποιοι είναι αυτοί που ακολουθούν το ίδιο μονοπάτι με τον Πλάτωνα; [...]

Ειδικά ο Πλάτων όμως ήξερε καλά ότι ένα βιβλίο, από τη στιγμή που γράφεται, μπορεί να διαβαστεί αδιακρίτως από τους πιο διαφορετικούς μεταξύ τους αναγνώστες (*Φαίδρος* 275e): αν ήθελε να αποφύγει ένα ευρύ αναγνωστικό κοινό, θα έπρεπε ήδη να έχει πάρει μέτρα για να αποτρέψει τη διάδοση των έργων του. Στα έργα του Ισοκράτη έχουμε εντούτοις μια σύγχρονη μαρτυρία ότι τα έργα του Πλάτωνα διαβάζονταν και έξω από την Ακαδημία, και η φιλόδοξη λογοτεχνική μορφή αριστουργημάτων όπως ο *Φαίδων* και το *Συμπόσιο*, ο *Ευθύδημος* και ο *Φαίδρος*, πιστοποιεί ότι γράφτηκαν και για ένα πλατύ, λογοτεχνικά καλλιεργημένο κοινό. Οι πολιτικές απόψεις, από την άλλη μεριά, σε έργα όπως η *Απολογία*, ο *Μένων*, ο *Γοργίας* και η *Πολιτεία* δύσκολα βρίσκουν μια ικανοποιητική εξήγηση αν δεχτεί κανείς ότι προοριζόταν αποκλειστικά για τους νεότερους ομοϊδεάτες. Τέλος, θα πρέπει να θυμηθούμε την έντονη «διαφημιστική» (προτρεπτική) χροιά που είναι αισθητή στο σύνολο των πρώιμων και μέσων έργων του Πλάτωνα και ανιχνεύεται ακόμη και σε ορισμένα μέρη του ύστερου έργου του: στοχεύει κατά κύριο λόγο στους Εκτός, σε αυτούς για τους οποίους η ενασχόληση με τη φιλοσοφία αποτελεί ακόμη μέλλον.

Έτσι, παρά τις διαφορετικές νοητικές απαιτήσεις που προβάλλουν οι επιμέρους διάλογοι, αποδεικνύεται ότι το μορφωμένο πλατύ κοινό είναι το κοινό στο οποίο στοχεύει ο Πλάτων. Από αυτό το πλατύ κοινό όμως δεν μπορεί να αποκλειστεί με βεβαιότητα καμία ομάδα. Ας το πούμε πιο απλά: **Ο Πλάτων γράφει για όλους.**